

Memoria durerii în oglinda cărții „NONCOPIILĂRIE ȘI MATURITATE postmortem” a lui Lupu Petrovan

*Prof. drd. Gheorghe Andrașciuc
Colegiul Național „Dragoș Vodă”
Sighetul Marmației*

Ne aflăm în fața unui autor care impresionează, atât prin tema abordată, cât și prin viziunea asupra acesteia. Dramatismul experiențelor însoțește naratorul pe tot parcursul actului lecturii. Ce este curios de remarcat este faptul că scriitorul reușește cu foarte mare ușurință să inoculeze în sufletele cititorilor sentimentul compasiunii față de naratorul-personaj. Mila, solidaritatea cu cel aflat în suferință, însoțesc cititorul în drumul spre înțelegere a acestui univers traumatizant.

Ceea ce stârnește curiozitatea lectorului este titlul volumului. Pe de o parte, el reprezintă un paradox, iar pe de altă parte, în substrat, se justifică întrutotul. „NONCOPIILĂRIE ȘI MATURITATE postmortem” reprezintă o provocare, oferind o anumită cheie în ceea ce privește decodarea mesajului textului. Experiențele multiple pe care le trăiește protagonistul volumului, depășesc sfera obișnuitului. Chiar naratorul explică semnificația titlului „am rămas orfani de mamă când eram foarte mici, că am muncit mult și greu de când ne știm, că am fost timp de mai bine de doi ani slugi pe la diferiți gospodari”.

Un alt aspect ce stârnește interesul este dorința scriitorului de a nu individualiza personajele cărții printr-un nume. Acest lucru ține oarecum de un anumit spirit al epocii, pe de-o parte, pe de altă parte, ține și de o anumită atitudine artistică. Lipsa particularizării printr-un nume scoate în evidență uniformizarea pe care o urmărea partidul unic în epocă. „Secretarul organizației de partid era doar secretarul de partid. Nu avea nici o semnificație numele lui. Trebuia să gândească și să acționeze ca toți ceilalți secretari de partid. Aceeași situație pentru activist, ministru, director, tată, fiu, stăpân, slugă... Individualizări prin nume ori prenume se făceau doar când purtătorul se abătea total de la linia generală”. Prin această formulă sunt evidențiate tarele morale ale epocii comuniste. Oamenii căpătau identitate doar dacă ieșeau din formația dirijată de o forță supraumană.

Discursul epic este structurat pe două paliere. Primul constă în reprezentarea conflictelor exterioare și în urmărirea traseului inițiativ al naratorului personaj, iar cel de-al doilea palier conține introspecția

personajului. Trăirea interioară intensă, interogațiile retorice dezvăluie o personalitate plină de limite. Atitudinea analitică este dedublă de refugiul în interogații. Situațiile criză în care se regăsește personajul generează un univers introspectiv. Dilemele, neputințele, șovăielile, căutările unor soluții, aparent imposibile, coexistă de-a lungul firului epic, cu reprezentările exterioare.

Un alt aspect remarcant este cel al jocului instanțelor comunicării. Naratorul – protagonist al experiențelor dureroase, încredințează confesiunile sale unui alt narator, „colaborator”, care îi preia trăirile. În acest context, se poate sesiza o dedublare a eurilor. Pe de o parte, apare un eu în care se regăsește sufletul copilului, plin de dramatism, pe de altă parte, se găsește un eu al maturului, care privește lucrurile, retrospectiv, dar cu aceeași implicare emoțională. Naratorul principal întreține o permanentă legătură cu cititorul, pe de o parte, justificându-se în fața lui, în permanență, pe de altă parte, implicându-l și pe el, în calitate de martor al evenimentelor petrecute retrospectiv. Deasupra celor două instanțe, se găsește regizorul „față de care nu pot avea nici secrete și nici rețineri”. Forma reverențioasă a legăturii cu cititorul se regăsește pe tot parcursul volumului. Scriitorul nu dorește ca acesta să preia din trăirile lui. Oarecum dorește să-l protejeze de eventualele stări melancolice, create de lectura cărții. Naratorul mărturisește că „fire introvertită am rămas toată viața”, chiar în perioada maturității are anumite rețineri „...și nici acum nu spun tot ce știu. Scot în afară numai ce mai pot ține tănuit în profunzimea sufletului meu. E o descărcare a balastului din nacelă ca balonul vieții mele să poată pluti mai departe câteva leghe, câțiva ani, cât a vrea Dumnezeu. Că la El este puterea și toată nădejdea mi-o pun în mărinișia și bunăvoința Lui”. Boala contractată, în urma unei călătorii istovitoare și supraumane, a determinat refugiul în sine: „Am fost o fire retrasă și un caracter introvertit de când mă știu, dar suferința aceasta lăuntrică, suportată în tăcere și care îmi era mai grea decât toate durerile fizice din anii precedenți m-a determinat să mă însingurez și mai mult, să mă izolez și de persoanele apropiate mie sufletește. Izolarea a devenit cvasitotală pentru că pe de o parte mi-am impus-o singur, pe de altă parte a fost atitudinea semenilor și amândouă s-au suprapus pe introversiunea mea probabil genetică”.

Ceea ce câștigă atenția lectorului, dincolo de coerența discursului, care respectă parțial legile înlănțuirii, sunt trăirile profunde ale naratorului protagonist. Momentele dureroase al căror martor și actant este naratorul-personaj, se regăsesc și în experiența lui Darie din romanul „Desculț” al lui Zaharia Stancu sau David

Copperfield al lui Charles Dickens. Tonul deosebit de sensibil al scriitorului se manifestă pe tot parcursul volumului. Apare o permanentă dorință de a ocroti cititorul, de a-l feri de contactul implicat cu dramele personale. El nu vrea să încarce cititorul cu energie negativă. Naratorul-autor nu împărtășește atitudinea gravă asupra existenței: „Nu mi-au plăcut în nici un fel amărăciunile lui Cioran. Nici dezamăgirile și suferințele lui Bacovia. Nici cuvintele și expresiile necizelate, de mahala, de jargon ale lui Eugen Barbu, V. I. Popa, Arghezi, Paraschivescu, Baudelaire, Dostoievski și lista ar putea fi mult mai lungă. Nu mi-au plăcut. Mă enervau. Mă indispuneau. Mă făceau să sufăr. Dar, Doamne! Cu cât interes le-am citit! Și de câte ori le-am reluat! Și de câte ori le-aș reciti!” Din această perspectivă, naratorul pledează pentru abolirea memoriei afective, pentru amnezie, având ca reper experiențele personale dureroase, sau cele aflate indirect, prin intermediul textului. Numai că această dorință naște alte interogații „...amnezic fiind, oare aș ști ce vreau, ce-i bine, ce-i rău, ce-mi place, ce nu-mi place, ce trebuie, ce nu trebuie, dacă ce vreau eu vor și alții, dacă adevărul meu este și adevărul altora, dacă dreptatea mea e aceeași cu dreptatea tuturor.” Naratorul simte povara trecutului „Uneori mi se pare că o amnezie totală m-ar face omul cel mai fericit din lume.” „Lăzile sufletului” sunt pline cu amintiri triste. Naratorul simte nevoia să le scoată din aceste locuri prăfuite. Relativitatea timpului afectiv diferențiază percepția naratorului, dar și a noastră, în raport cu propriile experiențe „...cine poate măsura greutatea clipei de supliciu, ori de bucurie, ori de indiferență, ori de așteptare, ori...”. Cititorul este cutremurat în fața experienței naratorului subiectiv. Mersul pe jos din Sighet până în cătunul Sâlța, din comuna Rozavlea, pentru a aduce cinci kilograme de prune uscate, într-o vreme de ninsoare, în decembrie, noaptea, stârnește sentimentul milei. Prin experiența reprezentată de destinul naratorului-personaj sunt prezentate condițiile școlarizării din epoca de după cel de-al doilea război mondial „Părinții elevilor interni trebuiau să aducă produse alimentare, care să fie suficiente pentru hrana copilului ori copiilor cel puțin până la încheierea primului semestru al anului școlar. Dacă aveau posibilitate, părinții aduceau de la început alimente pentru întreaga perioadă de cazare. Tata a înțeles temerile cantinei și s-a străduit să procure produsele cerute. A adus odată cu noi cantitățile de alimente, fără să rămână în restanță cu porumb, grâu, cartofi, fasole, ceapă, ulei și slănină. Pentru zahăr, oțet, mirodenii, orez, ceaiuri și alte câteva articole alimentare din categoria celor care nu existau în gospodăriile maramureșenilor, se admitea totuși să se achite prețul lor

în lei.” Acest itinerar plin de dramatism i-a marcat existența. Călătoria pe un drum necunoscut, acoperit cu zăpadă, oboseala călătorului, înghețarea, pericolul lupilor sunt câteva secvențe ce reprezintă traumele existenței. Dincolo de aceste suferințe externe, copilul s-a refugiat în școală. În numai cinci luni a reușit să termine ciclul gimnazial. La liceu, s-a situat întotdeauna printre frunțași. A reușit să intre la liceu al cincilea pe listă, dintr-un număr de peste optzeci de candidați.

Universul epic, deosebit de provocator, are în centrul său trei personaje. Fiecare este individualizat prin intermediul raportului față de viață, față de limitele acesteia. Protagonistul volumului evoluează concomitent pe două planuri. În cadrul primului plan, sunt redată seismele sufletești în fața unei societăți filistine, fără a fi dispusă să ofere sprijin pentru cel care se află la limită. Acest drum existențial este presărat cu interogațiile unui ins care se află în imposibilitatea ieșirii la lumină. Refugiul în sine demonstrează prezența unei personalități complexe, analitice, introvertite, incapabile de a găsi soluții pentru a ieși din impas. Experiența, privită retrospectiv, dovedește prezența fatalității, pe de o parte, pe de altă parte este luată în calcul intervenția Divinității, care ajută protagonistul să găsească întotdeauna ceva pozitiv, în spatele unei experiențe dureroase. Celălalt plan în care trăiește naratorul, mult mai pronunțat decât primul, este cel al contactului cu lumea care forțează maturizarea sa. Pauperizarea socială, neajunsurile vieții marchează evoluția personalității naratorului. Amintirile încredințate „colaboratorului” reflectă traumele de care nu s-a putut debarasa. Retrospectiv, naratorul vrea să reconstituie universul copilăriei, pornind de la primele percepții asupra lumii. Scena deosebit de patetică este cea în care naratorul încearcă să elucideze momentul dispariției mamei, care cu mâna ei ocrotitoare reușea întotdeauna să-l protejeze de necunoscut. În mintea naratorului, apar niște imagini difuze, un amestec de imagini vizuale și auditive. Pentru a reconstitui portretul ei, naratorul recurge la interogații care exprimă gravitatea copilului aflat singur în fața necunoscutului existențial. Chiar cuvântul „mamă” naratorul l-a cunoscut mult mai târziu, la vârsta de cinci-șase ani. Izgonirea de acasă, acceptarea condiției de slugă, umilirea în diverse circumstanțe sunt câteva secvențe narrative ce exprimă un destin tragic.

Un alt portret desprins din acest volum este cel al tatălui. Figura gravă, introvertită, imprevizibilă a avut o influență decisivă asupra personalității copilului. Percepțiile acestuia de către copil și ulterior de către matur, sunt oscilatorii. Firea imprevizibilă a tatălui a

determinat prezența diverselor atitudini din partea copiilor. „Profilul moral și, mai mult, cel spiritual al tatii, atitudinile, comportamentul, mentalitățile sale ni se revelau mereu altele, nu doar reînnoite, ci chiar profund contradictorii.”

Portretul diriginței este deosebit de sugestiv. Prin ea, sunt conturate tarele politice ale epocii, pe de o parte, pe de altă parte, ea joacă un rol esențial în ceea ce privește ușurarea trecerii naratorului prin greutățile școlii. Portretul ei este zugrăvit cu realism. Respectul naratorului față de aceasta este justificat prin faptul că imaginea ei a rămas întipărită în conștiința protagonistului, dincolo de valențele timpului istoric. Ea a avut tăria de caracter de a se opune hotărârii partidului, rupând înștiințarea prin care se solicita retragerea bursei naratorului. O altă intervenție a acesteia constă în ajutorul pe care îl acordă atunci când nu se putea opune celei de-a doua înștiințări care cerea retragerea bursei. Cu sprijinul comitetului de părinți, a reușit să-l ajute. Implicarea intensă a acesteia în destinul naratorului, l-a făcut pe acesta din urmă să o considere „una dintre sfintele necuprinse în calendarele creștine, dar existente în sufletul meu și în inima mea.”

Dincolo de caracterul memorialistic al volumului, apar scene-martor al evenimentelor istorice. Imaginea foametei, reforma învățământului, după 1947, războiul, stigmatizările oamenilor datorate intervențiilor politicii comuniste sunt redată cu ajutorul instrumentelor esteticii realismului. Parafrazându-l pe Sthendal, volumul reflectă „băltoacele acoperite de apă”, de „noroiul” existenței. Imaginea foametei este prezentată cu realism. „Începând de prin ianuarie, n-am mai avut nici măcar făină de o măcălișă. Grâul se terminase încă din vară. Noua recoltă n-a mai existat deloc din cauza secetei. Timp de aproape două luni am mâncat numai boabe de linte fierse din care făceam un fel de mâncare scăzută asemănătoare iahniei de fasole, dar fără nici un pic de grăsime. De prin martie și până în mai am sfârșit și măcinat coceni de porumb, iar făina astfel obținută o fierbeam și făceam un aluat din care prăjeam pe plita încinsă un fel de pogăci. Preparatul acesta nu avea nici un gust și nici o consistență. Totuși mâncam puțin ca să avem ceva în stomac și să putem bea apă. Salvarea noastră a venit parțial prin luna mai când am început să fierbem ștevie, urzici, măcriș, apoi lobodă și salată. Toate aceste mâncăruri le pregăteam cu multă ceapă și usturoi. Până și în pogăcile din coceni puneam ceapă. A fost mare noroc pentru noi că am avut ceapă destulă. Spre sfârșitul lui iunie tata a tăiat dintr-un lan de orz spicele mai plinuțe, dar încă verzi, a cules de pe ele boabele, le-a prăjit bine, le-a măcinat în râjniță de coceni și din „făină” obținută a făcut o

mămăligă pe care am mâncat-o cu multă ceapă prăjită. A fost pentru noi o adevărată și mare sărbătoare. Mămăliga aceea a fost cea mai gustoasă dintre toate mămăligile din care am gustat vreodată.”

Solitudinea personajului narator în fața mundanității, zbuciumul interior, dramele personale sunt prezentate într-o formă deosebit de provocatoare.